

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΥΠΟΔΟΜΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΛΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: **ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΙΕΡΟΣ
ΝΑΟΣ «ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΕΓΕΑ» ΤΡΙΠΟΛΗ-ΑΡΚΑΔΙΑ**

ΟΝΟΜΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ: ΚΑΜΠΕΡΗ ΒΙΟΣΑΝΑ

ΝΤΡΕΟΥ ΝΕΡΤΙΛΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΟΜΠΟΠΟΥΛΟΣ Ν.

ΕΤΟΣ: ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

- 2-3 : ΠΡΟΛΟΓΟΣ
- 4-6 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ
- 7-9 : ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
- 10-12 : ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΤΑ ΔΟΜΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
- 13-14 : ΤΥΜΠΑΝΑ & ΑΕΤΩΜΑΤΑ
- 15 : ΟΙ ΓΩΝΙΑΙΟΙ ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΟΙ ΤΡΟΥΛΛΙΣΚΟΙ
- 16-17 : ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΤΡΟΥΛΛΟΣ
- 18 : ΣΤΕΓΗ
- 19 : ΘΥΡΕΣ
- 20-21 : ΠΑΡΑΘΥΡΑ
- 22 : ΑΡΜΟΛΟΓΗΜΑΤΑ
- 23 : ΣΥΝΔΕΤΙΚΟ ΚΟΝΙΑΜΑ
- 24 : ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ
- 25-26 : ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ
- 27-33 : ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ
- 34-35 : ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟΙΚΟΝΙΣΕΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Ναός της
Επισκοπής
βρίσκεται σε έναν
από τους
σπουδαιότερους
αρχαιολογικούς
χώρους όλης της
Ελλάδας.

Η ανθρώπινη
παρουσία ήταν
αδιάλειπτη, οπότε
υπάρχουν
ευρήματα
αρχαϊκά,
ελληνιστικά,
ρωμαϊκά και
βυζαντινά.
Σώζονται επίσης
υπολείμματα

μεσαιωνικού κάστρου. Ο Ναός είναι αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Πρόκειται για απαράμιλλης ομορφιάς ναό βυζαντινού ρυθμού.

Η πανήγυρις που γίνεται το Δεκαπενταύγουστο είναι η μεγαλύτερη της Πελοποννήσου. Πλήθος κόσμου συρρέει στην Επισκοπή για να τιμήσει την Παναγία και να συνδεθεί με την αρχέγονη ιερότητα του τόπου.

Η εικόνα της Θεομήτορος λιτανεύεται μέσα στο πάρκο του Τεγεατικού συνδέσμου. Πρόκειται ουσιαστικά για έναν ανοιχτό τεράστιο αρχαιολογικό χώρο, σκιασμένο από τα υψηλά δέντρα. Η όλη ατμόσφαιρα αφήνει την ψυχή να σηκωθεί στα ουράνια.

Η αρχική εκκλησία πρέπει να χτίστηκε τον 11ο ή τον 12ο αιώνα. Ήταν η μητρόπολη του μεσαιωνικού πολιτισμού του Νικλίου. Η θέση της συμπίπτει με το κοίλον του αρχαίου θεάτρου. Η σημερινή εκκλησία έγινε με δαπάνες του Τεγεατικού συνδέσμου το 1888, μιας και ο προϋπάρχων ναός είχε καταρρεύσει. Μέχρι και το 1851 λάμβανε χώρα ένα ιδιότυπο έθος στον περιβάλλοντα χώρο.

Μαζί με τις θρησκευτικές τελετές γινόταν κι ένα πανηγύρι, ονομαζόμενο του Κάλλους, που ήταν αφιερωμένο στα συνοικέσια. Πρόκειται για επιβίωση πολύ αρχαϊκών πρακτικών ζευγαρώματος, γνωστές σε όλη την ελληνική επικράτεια. Απ' όλη την ιστορία της χριστιανικής Τεγέας δύο είναι οι κυριότερες περιόδους που άφησαν αξιόλογα μνημεία τέχνης:

- I. Η παλαιοχριστιανική μέχρι Ιουστινιανού (565μ.Χ)
- II. Η μέση βυζαντινή (10^ο-12^ο αιώνα)

Από την πρώτη περίοδο ξεχωρίζουμε την τρίκλιτη βασιλική, γνωστή ως βασιλική του Θύρσου δυτικά της αγοράς με απεικόνιση των μηνών στο ψηφιδωτό δάπεδο του κεντρικού κλίτους

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Στο σύνολο της η εκκλησία της Παλαιάς Επισκοπής Τεγέας ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης βασιλικής με νάρθηκα, σε κάτοψη, συνδυασμένης μετά πεντάτρουλλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού, στα ψηλά του μέρη. Από τον αρχικό ναό διατηρείται η τοιχοποιία μέχρι το ύψος της γένεσης των ημικυλινδρικών θόλων (καμαρών), οι τέσσερις τρουλλίσκοι και τμήμα του τυμπάνου της νότιας κεραίας. Αντίθετα, η θολοδομία και τα ανώτερα τμήματα της τοιχοποιίας φαίνεται πως ανακατασκευάστηκαν κατά την αναστήλωση του Ε.Τσίλλερ(1884-1888).

Η πεντάτρουλλη μορφή του μνημείου δεν προέρχεται από την εξέλιξη των σταυροειδώνεγγεγραμμένων με ασπίδα στα γωνιαία διαμερίσματα. Προφανώς είναι μια αρχιτεκτονική σύνθεση εμπνευσμένη από την περίφημη « Νέα Εκκλησία», που είχε πέντε τρούλλους και κτίσθηκε από τον αυτοκράτορα Βασίλειο τον Α' του Μακεδόνας το 813 μ.χ στην Κωνσταντινούπολη. Φθάνοντας στην Πελοπόννησο η φήμη και η περιγραφή της «Νέας εκκλησίας», ενέπνευσε τον αρχιτέκτονα της Τεγέας, που έκτισε την Επισκοπή, ασφαλώς μικραίνοντας και απλοποιώντας το πρότυπο του. Οι πεντάτρουλλες εκκλησίες, στις υστεροβυζαντινές και μεταβυζαντινές περιόδους γνώρισαν πολλές παραλλαγές και διαδόθηκαν στην αρχιτεκτονική των Σλαβικών χωρών. Στην Ελλάδα τα παραδείγματα δεν είναι πολλά, αλλά εμφανίζονται σχετικά νωρίς.

Ο αρχικός βυζαντινός ναός χτίστηκε σε απόσταση 140 μέτρων από την αρχαία αγορά πάνω στις προσχώσεις του θεάτρου της Τεγέας που ανεγέρθηκε κατά τον Τίτο Λίβιο.

Για την κατασκευή του ναού χρησιμοποιήθηκε αρκετό υλικό τόσο από το θέατρο όσο και από τις γειτονικές παλαιοχριστιανικές εκκλησίες και το μεσαιωνικό τείχος.

Οι απόψεις για την ακριβή χρονολόγηση του ναού διχάζονται. Ο Γ. Σωτηρίου τον

τοποθετεί στα τέλη του 11ου ή αρχές του 12ου αιώνα , ενώ ο Αναστάσιος Ορλάνδος μετά από παρατηρήσεις σε λεπτομέρειες της δόμησης τον χρονολογεί στα μισά του 10ου αιώνα. Η γνώμη του Ν. Μωραΐτη που τοποθετεί την ηλικία του ναού στον 7ο αιώνα θεωρείται αβάσιμη.

Είναι ένα μνημείο ,όπου συνυπάρχουν τρεις φάσεις του Ελληνικού πολιτισμού η αρχαιότητα ,η βυζαντινή εποχή και η σύγχρονη με τις εξαιρετικές τοιχογραφίες του Αγήνορα Αστεριάδη.Η εκκλησία ήταν στο Μεσαίωνα η μητρόπολη της Τεγέας.

Η σημερινή μορφή της οφείλεται στις εργασίες ανακατασκευής του αρχικού ναού, που είχε ερημωθεί και καταστραφεί ,από τον Ερνέστο Τσίλλερ.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Ο Ιερός Ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου είναι χτισμένος πάνω σε τμήμα του αναλήμματος του αρχαίου θεάτρου.

Οι εξωτερικές διαστάσεις του ναού είναι 17.17 μ. × 21.62 μ.. Εσωτερικά, ο ναός διαιρείται σε δυο άνισους χώρους δηλαδή:

1. στον νάρθηκα διαστάσεων 21.62μ. × 2.95μ. και
2. στον περίπου τετράγωνο Κυρίως Ναό, διαστάσεων 21.62μ. × 13.55μ..

Η είσοδος στον νάρθηκα γίνεται από την κεντρική είσοδο στο μέσο της δυτικής όψης του ναού και από δύο μικρότερα τοξωτά ανοίγματα στη Βόρεια και Νότια πλευρά του μνημείου. Καλύπτεται στο μέσο του από ψηλή κυλινδρική καμάρα με κατεύθυνση από Δύση προς Ανατολή, ύψους 8.58 μ., ενώ στα δύο άκρα του πιο χαμηλούς ημικυκλικούς θόλους με διεύθυνση κάθετη στον κεντρικό, ύψους 4.35 μ.. Με τον Κυρίως Ναό επικοινωνεί μέσω ενός κεντρικού τοξωτού ανοίγματος, διαμέτρου 4.27 μ. και ύψους 8.17 μ., και δύο αντίστοιχων μικρότερων πλαϊνών θυρών, διαμέτρου 1.22 μ. και ύψους 3.00μ..

Στον Κυρίως Ναό, ο χώρος του ιερού βρίσκεται σε υπερύψωση 32 εκ., διαχρίζεται με μαρμάρινο τέμπλο από το υπόλοιπο εσωτερικό και καταλήγει στην Ανατολή σε τρεις ημικυκλικές ασίδες . Οι τρεις χώροι (επειδή ακριβώς έχουν διαμορφωθεί σε αυτοτελή τμήματα του ιερού) διαθέτουν κόγχες ημικυλινδρικού σχήματος και τεταρτοσφαιρικής μορφής κάλυψη. Η κεντρική έχει εσωτερική διάμετρο 4.08 μ. και βέλος 2.24 μ., ενώ οι δύο μικρότερες, που υπάρχουν εκατέρωθεν αυτής, είναι διαμέτρου 1.90 μ. (BA) και 1.95 μ. (NA) και βέλους 1.09 μ..

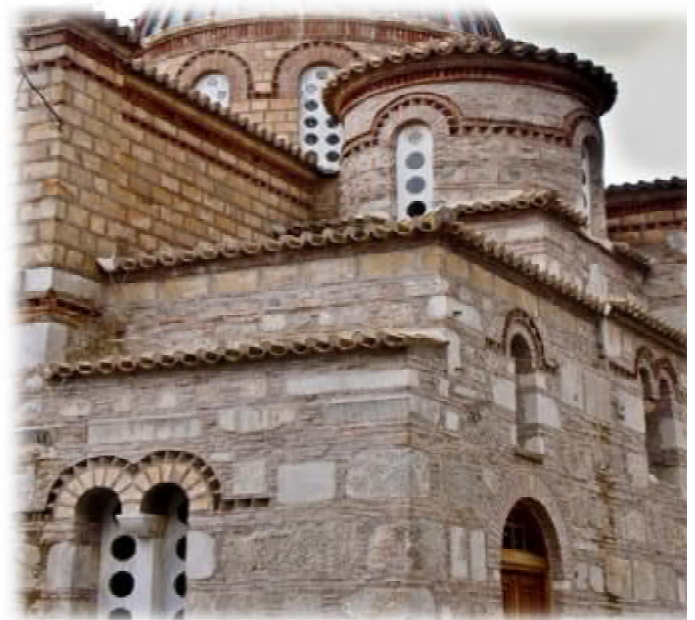
Ο κεντρικός τρούλλος διαμέτρου 5.65 μ. και ύψους 15.11 μ. βρίσκεται στη διασταύρωση των σκελών του σταυρού, ενώ οι άλλοι τέσσερις μικρότερο τρούλλοι, που τον περιστοιχίζουν, υψώνονται στις τέσσερις και 9.75 μ. (ΒΑ) (ΝΔ). Ο σταυρός δεν είναι τόσο αντιληπτός στην κάτοψη όσο είναι στους υπερκείμενους ημικυκλικούς θόλους, που βρίσκονται σε διαφορετικό επίπεδο από τα χαμηλότερα πλάγια διαμερίσματα (3.30 μ.), η δυτική επιμηκέστερη των παραπάνω (3.60 μ.) ενώ η ανατολική είναι μεγαλύτερη (4.45

μ.). Το ύψος και των τεσσάρων θόλων είναι 8.42 μ.. Τα πλάγια διαμερίσματα βρίσκονται στις γωνίες μεταξύ του εσωτερικού, σταυρού και των εξωτερικών τοίχων του ναού.

Καλύπτονται:

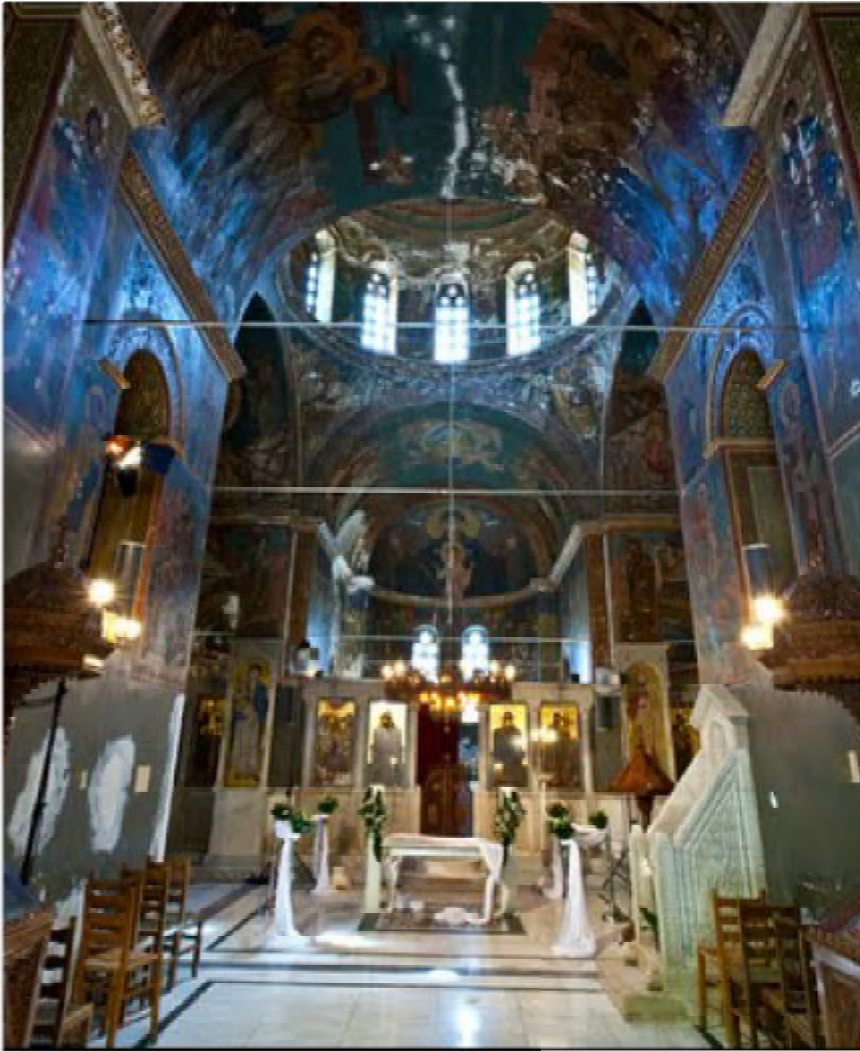
1. κατά το εγκάρσιο σκέλος του σταυρού με χαμηλές κυλινδρικές καμάρες διαμέτρου 2.52-2.55 μ. και ύψους 5.40 μ.

2. οι παράλληλα προς τον κατά μήκος άξονα του ναού (Ανατολή προς Δύση), με τους τέσσερις γωνιαίους τρουλλίσκ

Το ΒΑ και το ΝΑ πλάγιο γωνιαίο διαμέρισμα χρησιμοποιούνται ως παραβήματα, τα οποία επικοινωνομε το κεντρικό Βήμα μέσω δύο τοξωτών ανοιγμάτων διαμέτρου 1.13 μ (Β) και 1.20 (Ν) και ύψους 3.58 μ..Το ΝΔ και ΒΔ γωνιαίο διαμέρισμα του κυρίως Ναού δεν επικοινωνούν απ' ευθείας (δηλαδή μέσω θύρας) με το δυτικό

βραχίονα του σταυρού, αλλά εμμέσως με δύο τοξωτά ανοίγματα στην μεταξύ αυτών τοποθετημένα στα 2.72 μ. πάνω από το πλάτους 1.06 μ. και ύψους 2.27 μ..Αντικατέστησαν άραγε την αναμενόμενη θύρα επικοινωνίας ή ανοίχθηκαν ως συμμετρικά ανοίγματα δίλοβου εξωτερικού παραθύρου του ναού; Παρ'όλα αυτά, ο συμπαγής διαχωριστικός τοίχος της Παλαιάς Επισκοπής δεν αποτελεί μεμονωμένο παράδειγμα μεταξύ των ναών της ίδιας ομάδας. Τον τοίχο αυτό τον βρίσκουμε απολύτως συμπαγή και χωρίς κανένα άνοιγμα επικοινωνίας στους παλαιότερους Αγίους

Θεοδώρους των Αθηνών (900 μ.χ.), Φραγκοεκκλησιά Μονής Πεντέλης, Άγιο Ηλία του Σταροπάζαρου, Άγιο Γεώργιο του Αλαιμπέι κλπ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΤΑ ΔΟΜΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

ΘΕΜΕΛΙΑ

Η μορφή θεμελίωσης δεν μας είναι ακριβώς γνωστή, αφού σε κανένα σημείο δεν είναι ορατή, ούτε είναι δυνατή (την παρούσα στιγμή) μια διερευνητική τομή για την τεκμηρίωση της. Θεωρούμε όμως ότι ακολουθείται ο παραδοσιακός τρόπος κατασκευής με την λιθόκτιστη προέκταση της τοιχοποιίας με ίδιο ή μεγαλύτερο πλάτος από εκείνο των υπέργειων λιθοδομών πάνω σε μια βάση (λιθοριπή), η οποία συμπλήρωσε το κοίλο του θεάτρου.

ΤΟΙΧΟΠΟΓΙΑ

Η εξωτερικές τοιχοποιίες του μνημείου, πάχους 0.95 μ.-1.00 μ., συνδυάζουν μεγάλους λίθινους και μαρμάρινους ημικατεργασμένους δόμους με πλίνθινες οδοντωτές ταινία, κόκκινα τούβλα και σπόλια από τα γειτονικά μνημεία της περιοχής (μαρμάρινοι κοσμίτες και άλλα γλυπτά από αρχαία επιτύμβια μνημεία ή παλαιοχριστιανικές βασιλικές).

Υπάρχουν δύο διαφορετικά συστήματα στην παλαιά σωζόμενη τοιχοδομία του ναού:

- α)** στις ασίδες του ιερού και στην υψηλότερη ζώνη των τρουλλίσκων,
- β)** στις υπόλοιπες όψεις του ναού και στην χαμηλή ζώνη των τρουλλίσκων.

Στην βόρεια, νότια και στοτιμήμα της δυτικής κάτω πλευράς του ναού χρησιμοποιήθηκαν μεγάλων διαστάσεων λίθοι, οι οποίοι ελήφθησαν πιθανότητα από το αρχαίο θέατρο. Οι οριζόντιοι λίθινοι δόμοι χωρίζονται από τους υποκείμενους και υπερκείμενους από σειρές οριζοντίων πλίνθων, ενώ με τους γειτονικούς είτε απλώς εφάπτανται είτε μεσολαβούν μικροί οριζόντιοι επάλληλοι πλίνθοι, οι οποίοι φράσσουν το μεταξύ τους κενό.

Το μήκος των λίθων κυμαίνεται από 0.80-1.20 μ. και το ύψος τους από 0.45-0.60 μ.. Οι πλίνθοι έχουν μήκος 0.25-0.60 μ. και πάχος 0.025-0.05 μ.. Η

τοιχοποιία στις αψίδες του ιερού λόγω του καμπύλου σχήματος της κατασκευάστηκε από ακανόνιστους και ελαφρώς σφυροκοπημένους μικρού μεγέθους λίθους καθώς και από μικρά πλίνθινα τεμάχια,

τοποθετημένα σε επάλληλες οριζόντιες ζώνες. Τα υλικά αυτά συνδέθηκαν με άφθονο ασβεστοκονίαμα. Στην χαμηλότερη στάθμη της ανατολικής τοιχοποιίας υπάρχουν επάλληλοι διάτονοι (μπατικοί) λίθοι.

Οι πλίνθινες στρώσεις και οι οδοντωτές ταινίες βρίσκονται σε μια ευθεία (ντουζένη) και στις τρεις κόγχες του ιερού, γεγονός που υποδηλώνει την ταυτόχρονη εκτέλεση των τριών αψίδων. Οι πλίνθοι (παχους $\approx 0.05 \mu.$) δεν εξέρχουν από το πάχος της τοιχοποιίας. Ο ναός

αρχικά έφερε εξωτερική πλουσία δικτυωτή πλίνθινη ή λίθινη διακόσμηση από τετράγωνα πλακίδια, τοποθετημένα με κατακόρυφη τη διαγώνιο, δημιουργώντας «αβακωτές ζωφόρους», δηλαδή οριζόντιες φαρδιές διακοσμητικές ταινίες. Σήμερα, η παραπάνω δικόσμηση έχει αφαιρεθεί ή κατά

τόπους καλυφθεί από νεώτερο σιμεντιτικό επίχρισμα, το οποίο έχει αλλοιώσει όλη την επιφάνεια της ανατολικής όψης. Η ύπαρξη της είχε προ

πολλού πιστοποιηθεί από τον Ν.Δ Μωραΐτη (1932) – από την δημοσιευμένη χαλκογραφία που εικονίζει το ναό πριν, την αναστήλωση του όπου εμφανίζονται τα λείψανα της δικτυωτής αβακωτής διακοσμήσεως στην αψίδα του ιερού- και σε φωτογραφίες του αρχείου του Γ.Λαμπάκη. Στις μικρές αψίδες πιθανών να υπήρχε κεραμοπλαστική διακόσμηση πάνω από την οδοντωτή ταινία, που βρίσκεται στο ύψος της στάθμης των γενέσεων των μονόλοβων παραθύρων. Η ζωφόρος αυτή θα έφθανε πιθανότητα μέχρι το γείσο.

ΤΥΜΠΑΝΑ- ΑΕΤΩΜΑΤΑ

Η τοιχοποιία της τριγωνικής απολήξεως των τυμπάνων (πλην του νότιου, το οποίο είναι το μοναδικό όπου σώζεται τμήμα της αρχικής βυζαντινής φάσης του μνημείου) είναι από κανονικό και πλήρες πλινθοπερίκλειστο σύστημα.

Οι λίθοι είναι σταθερού ύψους αλλά κυμαινόμενου πλάτους και χωρίζονται από οριζόντιες και κατακόρυφες μη εξέχουσες σειρές πλίνθων, καθώς και από μια οδοντωτή ταινία που πεπιτρέπει την τοιχοποιία στη στάθμη της γένεσης του δίλοβου ανοίγματος.

Η μαρμάρινη σπείρα που χωρίζει το ισόγειο τμήμα από το ανώτερο τμήμα της τριγωνικής απολήξεως των τυμπάνων είναι ιδιαίτερης αξίας. Η σπείρα αυτή αποτελείται από σειρά λίθων ημικυλινδρικής διατομής ύψους 0.30 μ. και βέλους 0.135 μ. το οποίο αφαιρέθηκε από τη βάση του Εξωτερικού ημικυκλικού αναλήματος του αρχαίου θεάτρου. Στο τύμπανο της νότιας κεραίας ο Αν. Ορλάνδος επισημαίνει δύο τουλάχιστον πιθανές πειοχές ένθεσης αβακίων. Οι ισοϋψείς ζώνες της τοιχοποιίας σε βάθυνση ενισχύει την άποψη αυτή. Το υπόλοιπο τμήμα του αετώματος, πάνω από τη βυζαντινή φάση, είναι εποχής Τσίλλερ και ακολουθεί τοισόδομο σύστημα. Ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι αετωματικές επιφάνειες, δηλαδή η σχέση τους με τις ημικυλινδρικές καμάρες δεν είναι απολύτως σαφής χωρίς διερευνητικές τομές.

ΟΙ ΓΩΝΙΑΙΟΙ ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΟΙ ΤΡΟΥΛΛΙΣΚΟΙ

Οι τρουλλίσκοι οικοδομήθηκαν πάνω σε ισχυρή βάση ύψους 1.37 μ. (μαζί με το γείσο). Η κυλινδρική σφενδόνη, ύψους περίπου 2.40 μ. με το γείσο, αποτελείται από οριζόντιους πλίνθους. Ο κάθε τρούλλος διατρυπάται από τέσσερα μονόλαβα τοξωτά παράθυρα, που

ανοίγουν στα τέσσερα σημεία του οριζόντιου. Τουλάχιστον από το 1924, ορισμένα ανοίγματα που βλέπουν προς τη γωνία διασταύρωσης των σκελών του σταυρού έχουν φραχθεί εξωτερικά, πάνω από τα μαρμάρια θωράκια, με παχύ στρώμα τσιμέντου. Τα παράθυρα έχουν ανοίγμα

0.60 μ. και ύψος 1.53 μ. μέχρι την κλείδα. Τα τόξα διαμορφώνονται από πλίνθους, που περιβάλλονται από οδοντωτή ταινία, η οποία συνεχίζεται περιμετρικά στο ύψος των γενέσεων. Η επιφάνεια ανάμεσα στην οδοντωτή ταινία και το γείσο ακολουθεί τον τύπο δόμησης των ασίδων της ανατολικής όψης. Τμήμα του γείσου αποτελεί και η οδοντωτή ταινία ύψους 0.22 μ., που στέφει τους τρουλλίσκους.

Ο ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΤΡΟΥΛΛΟΣ

Τοποθετημένος στο κέντρο του ναού και στο σημείο διασταύρωσης των ημικυλινδρικών θόλων υψώνεται ο τρούλλος, εξωτερικής διαμέτρου 6.82 μ..

Έτσι οι τέσσερις θόλοι εξουδετερώνουν τις ωθήσεις του με ομαλή διοχέτευση τους στην τοιχοποιία. Η τοιχοποιία αποτελείται από λίθους και πλίνθους, ίδιου μεγέθους και σε όμοια πλινθοπερίκλειστη διάταξη με την τοιχοποιία των νεωτερικών τριγωνικών αετωμάτων της δυτικής, βόρειας και εν μέρει της νότιας κεραίας του σταυρού.

Ο τρούλλος διατρυπάται από δώδεκα μονόλοβα ανοίγματα, των οποίων τα τόξα διαμορφώνονται από πλίνθους, πιο επιμήκεις σε σχέση με αυτούς των υπόλοιπων παραθύρων του μνημείου. Η οδοντωτή ταινία, που περιβάλλει τα παραπάνω τόξα, περιτρέπει τον κυλινδρικό τρούλλο λίγο πιο πάνω από το μέσο του συνολικού ύψους των ανοιγμάτων. Η στέψη αποτελείται από φαρδιά οδοντωτή ταινία 32 εκ. και λίθινο μαμπύλο γείσο, ανάλογης μορφής αλλά μεγαλύτερων διαστάσεων με αυτήν των τρουλλίσκων.

Η βάση αποτελείται από ένα οκταγωνικό πρίσμα, ύψους 0.60 μ. περίπου, της οποίας η λιθοδομή ακολουθεί το ίδιο ισόδομο και πλινθοπερίκλειστο σύστημα που ο Τσίλλερ έχει εφαρμόσει σε όλες τις συμπληρώσεις των τριγωνικών αετωμάτων και του κεντρικού τρούλλου του μνημείου το 1888.

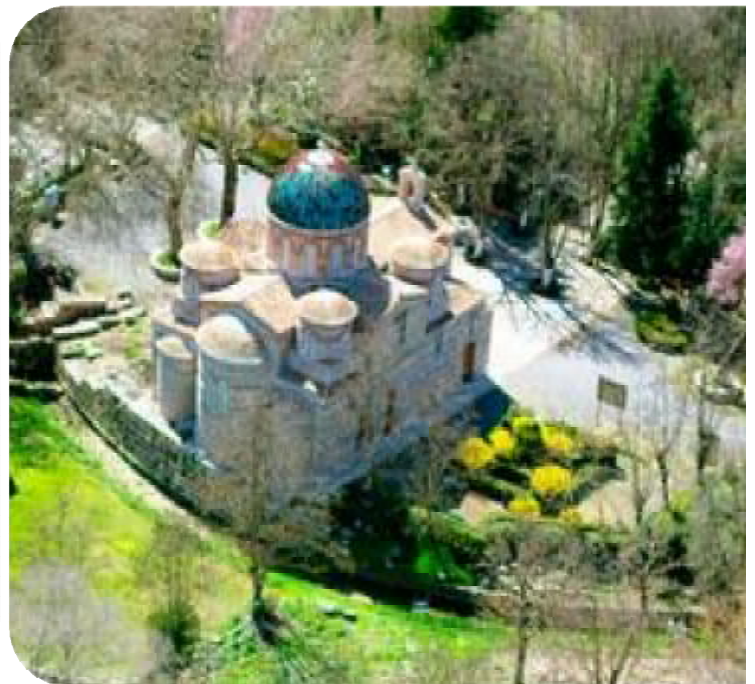
Το οκτάγωνο εδράζεται σε ένα τετράγωνο, του οποίου το σχήμα γίνεται αντιληπτό μόνο από τους τέσσερις τριγωνικούς όγκους στις της παραπάνω βάσης, στις θέσεις των εσωτερικών σφαιρικών τριγώνων (δηλαδή ΒΑ, ΝΑ, ΝΔ, και ΒΔ).

Συνεπώς, υπάρχει μια σταδιακή μετάβαση προς τα πάνω από το τετράγωνο στο οκτάγωνο και στη συνέχεια στον κύλινδρο, που φέρει τις δυνάμεις του ημισφαιρικού θόλου.

ΣΤΕΓΗ

Ο κεντρικός τρούλλος φέρει εφυσωμένες κεράμους ειδικής κατασκευής : σχεδόν επίπεδους στρωτήρες και μικρότερων διαστάσεων καλυπτήρες. Οι τέσσερις τρουλλίσκοι φέρουν φύλλα χακλού με ακτινωτή αναδίπλωση ενώ οι καλύψεις των τριών ημικυκλικών κογχών του Ιερού φέρουν απλά ημικολυμβητά βιομηχανοποίητα κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Κάτω από την επικεράμωση των στεγών διακρίνονται φύλλα μολύβδου, που ανήκουν πιθανότατα στη νεώτερη επισκευαστική επέμβαση του 1987.

ΘΥΡΕΣ

Ο ναός έχει τις εξής θύρες:

α. στο μέσο της δυτικής πλευράς μια κύρια είσοδο στον νάρθηκα, πλάτους 2.08 μ. και ύψους 3.60 μ. (τρίφυλλη θύρα), προφανώς νεώτερη λόγω του μεγέθους του ανοίγματος της και λόγω του τόξου, το οποίο διαφέρει από τα αντίστοιχα ανοίγματα της πρώτης φάσης του μνημείου. Το υπάρχον τόξο διαμορφώνεται από λίθους με πλίνθινους αρμούς, σε αντίθεση με το εξ' ολοκλήρου πλίνθινο που υπήρχε κατά τους βυζαντινούς χρόνους.

β. νότια όψη δυο τοξωτά ανοίγματα, μια πλάγια είσοδο στο νάρθηκα (δίφυλλη θύρα), πλάτους 1.45 μ. και ύψους 3.00 μ. και μια είσοδο στον Κυρίως Ναό (μονόφυλλη) πλάτους 1.25 μ. και ύψους 3.35μ..

γ. στη βόρειο όψη, αντίστοιχα με τη νότια πλευρά υπάρχει μια πλάγια είσοδος στο νάρθηκα (δίφυλλη θύρα), πλάτους 1.45 μ. και ύψους 3.00 μ. καθώς και ένα τοξωτό άνοιγμα (μονόφυλλο) πλάτους 0.925 μ. και ύψους 2.74 μ. που αντιστοιχεί στην πρόθεση, προφανώς μεταγενέστερο.

Τα παλιά ξύλινα κουφώματα αντικαταστάθηκαν το 1927 από νέες μεταλλικές θύρες, οι οποίες φέρουν διάκοσμο με φυτικά μοτίβα και σταυρούς καθώς και υαλοστάσιο.

ΠΑΡΑΘΥΡΑ

Ο ναός φωτίζεται στο ισόγειο από τα δύο δίλοβα παράθυρα εκατέρωθεν της κύριας εισόδου, από τα δύο μονόλοβα παράθυρα, τα οποία ανοίγουν πάνω από τις πλάγιες θύρες του νάρθηκα και από τα τέσσερα δίλοβα ανοίγματα, λίγο ψηλότερα, κάτω από τη βάση των τρουλλίσκων. Επίσης υπάρχουν τρία διάβλα ανοίγματα στο μέσο των τυμπάνων, στα οποία καταλήγουν στα βόρεια, η νότια και η δυτική κεραία του σταυρού αντίστοιχα. Στις μικρές αψίδες του ιερού υπάρχουν δύο μονόλοβα παράθυρα, ενώ στην μεγάλη το παλαιότερο δίλοβο έχει αναστηλωθεί ως δύο μονόλοβα. Μονόλοβα παράθυρα φέρουν επίσης οι τέσσερις τρουλλίσκοι.

Δεν γνωρίζουμε τη αρχική μορφή και τον αριθμό των παραθύρων του κεντρικού τρούλλου, ο νεώτερος όμως, εποχής Τσίλλερ, φέρει δώδεκα μονόλοβα παράθυρα. Το δίλοβο σχήμα των παραθύρων του ναού, ιδιαίτερα αυτό των τυμπάνων των σκελών του σταυρού, στο οποίο το πλίνθινο τόξο δεν κατεβαίνει κάτω από τη γέννηση τους, είναι χαρακτηριστικό του 10ου

αιώνας. Επίσης χαρακτηριστικό είναι και το δίλοβο παράθυρο της αψίδας του ιερού.

Τα ανοίγματα των παραθύρων χωρίζονται με μαρμάρινους κίονες. Πρόκειται για αμφικιονισκούς, χωρίς ιδιαίτερο κιονόκρανο και παρόμοια βάση με τη στέψη και λείο εξέχον καμπύλο επίθημα. Στην πλειονότητα τους είχαν αντικατασταθεί κατά την ανακατασκευή του Τσίλλερ το 1888 λόγω φθοράς. Οι λοβοί κατασκευάζονται με πλίνθους και περιβάλλονται από οδοντωτές ταινίες, οι οποίες ξεκινούν από τις γενέσεις και συνεχίζονται οριζοντίως προς τα άλλα παράθυρα του ίδιου ύψους.

Στην δυτική όψη, η συνέχεια των οδοντωτών ταινιών υφίσταται μόνο σε

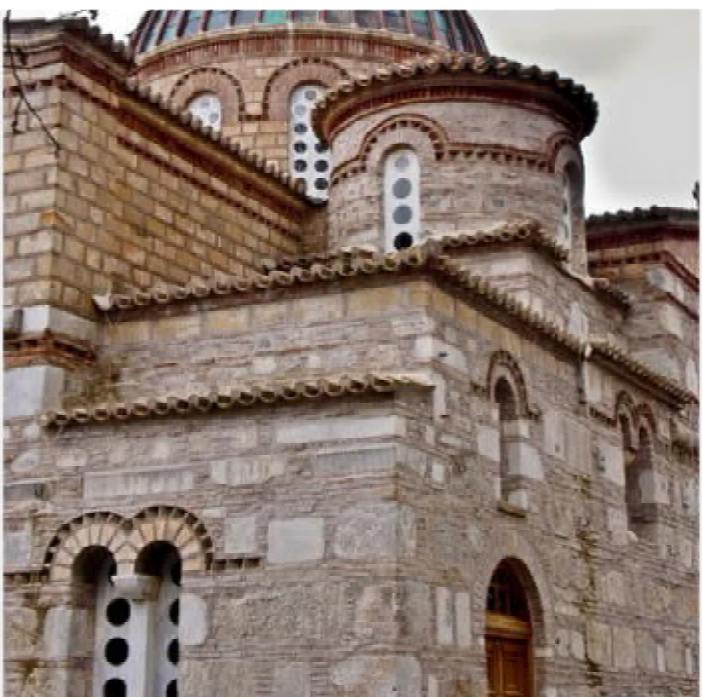
λίγα τμήματα της τοιχοποιίας, τα οποία διατηρήθηκαν στο μεσαίο κλίτος κατά την ανακατασκευή του μεγάλου κατά πλάτος και ύψος τοξωτού ανοίγματος της μεσαιας θύρας. Στις πλάγιες όψεις, οι οδοντωτές ταινίες πάνω από τα υποκείμενα παράθυρα των τρουλλίσκων ενώνονται οριζοντίως κάτω από την μαρμάρινη σπείρα, η οποία χωρίζει το ισόγειο από τα τριγωνικά τύμπανα. Δυτικά αυτή η συνέχεια διακόπτεται, ενώ στην ανατολική όψη συνεχίζεται και κάμπτεται πάνω από τα παράθυρα των μικρών αψίδων. Στα δίλοβα παράθυρα των τύμπανων η περιβάλλουσα οδοντωτή ταινία, συνεχίζεται καθ' όλο το πλάτος του τύμπανου. Ομοίως, οι τρουλλίσκοι φέρουν

οδοντωτή πλίνθινη την επανάληψη αυτού του στοιχείου και στον αρχικό κεντρικό τρούλλο. Τα παράθυρα κλείνονται με σταθερά διαφράγματα, δηλαδή διάτρητες μαρμάρινες πλάκες, οι οποίες δεν φέρουν καμία ιδιαίτερη διακόσμηση.

ΑΡΜΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Τα αρχικά αρμολογήματα τωνβυζαντινών χρόνων έχουν σωθείσε ελάχιστα σημεία.Υπεύθυνη θεωρείται τόσοη επέμβαση Τσίλλερ όσο και η επέμβαση του 1924.

Παρ' όλα αυτά , η διακόσμηση με το μυστρί που έγινε από τον τότε τεχνίτη στα κενά ανάμεσα στους λίθους και τους πλίνθους με σχήματα σταυρών και τεθλασμένες γραμμές παρουσιάζει κάποιο ενδιαφέρον.

ΣΥΝΔΕΤΙΚΟ ΚΟΝΙΑΜΑ

Η σύσταση του συνδετικού κονιάματος στο μέσο της τοιχοποιίας δεν μας είναι γνωστή, καθώς πρέπει να γίνει δειγματοληπτικός έλεγχος (δηλαδή να παρθούν «καρότα») για να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα.

Από δείγμα όμως που λήφθηκε από το νεωτερικό άνοιγμα της βόρειας όψης (θύρα θ6) και που αποδίδεται στην επέμβαση Τσίλλερ παίρνουμε τις εξής πληροφορίες: Το συνδετικό κονίαμα είναι ασβεστοκονίαμα. Δεν είναι συνεκτικό, τρίβεται εύκολα και έχει πολλά κενά. Τα αδρανή του αποτελούνται από ποταμίσις άμμο (πυριτική) και

ασβεστολιθική (θραυστή) άμμο.

Κατά τόπους υπάρχουν μεγάλα αδρανή(τσιβίκια) 1-1.5 εκ.. Ως πρόσμικτο έχει μικρά κομμάτια άνθρακα (κάρβουνα). Επίσης υπάρχει πολύ μικρό ποσοστό άχυρο, το οποίο δεν ευδιάκριτο δια γυμνού οφθαλμού. Η κονία είναι ασβέστης, πιθανά.

ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ

Από το δάπεδο μέχρι ύψους 2 μ. περίπου , η επιφάνεια είναι καλυμμένη με απλό επίχρισμα, γκρίζου χρώματος. Πρόκειται για πλήρη κάλυψη των τοιχογραφιών των περιοχών αυτών λόγω φθοράς. Για την πιθανή αυτή επέμβαση δεν υπάρχουν γραπτές ή άλλου τύπου μαρτυρίες σχετικές με την εποχή ή τους λόγους που πραγματοποιήθηκε. Από δείγμα που λήφθηκε από την παραπάνω ζώνη παρατηρούμε τις εξής τέσσερις στρώσεις

επιχρίσματος από το εξωτερικό προς το εσωτερικό:

- 1) Μία λεπτή στρώση τσιμέντου,
- 2) μία στρώση επιχρίσματος γκρίζου-καφέ χρώματος,
- 3) μία ενδιάμεση επάλειψη χρώματος ώχρας, η οποία δεν είναι ευδιάκριτη πάντως
- 4) ένα παχύ στρώμα ασβεστοπολτού.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

(Περίοδος Τουρκοκρατίας έως τέλος 19ου αιώνα)

Ο ναός στα χρόνια της τουρκικής κατοχής είχε παραμεληθεί . Ο Ν.Αλεξόπουλος αναφέρει πως οι χωρικοί χρησιμοποιούσαν τους ερειπωμένους χώρους του για στάβλο φυλάσσοντας εκεί τα ζώα τους.

Μετά την απελευθέρωση όμως, από τα πρώτα κιόλας χρόνια οι τεγέας καθιέρωσαν πανηγύρι κάθε Παρασκευή του Πάσχα, στη γιορτή της Ζωοδόχου Πηγής. Το πανηγύρι αυτό εξακολούθησε να γίνεται έως και το 1849.

Ο Nicholas Biddle το 1806 επισκέφτηκε την εκκλησία και παρατήρησε την ερειπιώδη κατάστασή της, ενώ εντυπωσιάζεται από τα, ενσωματωμένα στην τοιχοποιία της, αρχαία μέλη ενός αγνώστου προς αυτόν κτίριο(το αρχαίο θέατρο) πάνω στο οποίο έχει χτιστεί ο βυζαντινός ναός.

Ο Edgar Quintet στην περιήγησή του (1828-1830) περιγράφει τον ναό της Επισκοπής και επισημαίνει τους 5 τρούλλους ,που δεν είχαν ακόμη καταπέσει και τα αρχαία σπόλια με τα οποία είχε κτιστεί η εκκλησία του Νυκλίου.

Ο J.A.Buchan αναφέρει ότι το 1842 που επισκέφθηκε τη Τεγέα ο κεντρικός τρούλλος του ναού υπήρχε, ενώ το 1857 η Αρκαδική εφημερίδα « Βετίωσης » σε σχετικό άρθρο της τοποθετεί την πτώση του τρούλλου γύρω στο 1830.

Από το ιστορικό των σεισμών της Ελλάδας πληροφορούμαστε για δύο ισχυρές σεισμικές δονήσεις στο κεντρικό χώρο της Πελοποννήσου κατά τα έτη 1842 και 1846. συνεπώς , ο τρούλλος πρέπει να κατέρρευσε το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1850 γεγονός που δικαιολογεί το λάθος του αρθρογράφου της τοπικής εφημερίδας. Από το ίδιο άρθρο στην εφημερίδα «Βελτίωσης» πληροφορούμαστε ότι όταν κτιζόταν ο ναός της Παναγίας στην πλατεία στο γειτονικό χωριό Αχούρια (Στάδιο) παίρνουν οικοδομικού υλικού από τον βυζαντινό ναό της Παλαιάς Επισκοπής Τεγέας.Την επόμενη χρονιά το 1858, η «βελτίωσης » συνεχίζει να καταγγέλλει την απόσπαση οικοδομικού υλικού και την καταστροφή του ναού ,τόσο από τον ιερέα όσο και από τον δήμαρχο της Τεγέας, παρά τις συστάσεις των αρχών. Μετά την κατάρρευση του κεντρικού τρούλλου καθώς και τα τόξα που το φέρουν άρχισε η μεγάλη φθορά και σταμάτησε η λειτουργία του ναού.

Στην θέση τους βρίσκονται οι τέσσερις γωνιακοί τρουλλίσκοι ,οι τρεις ημικυκλικές αφίδες του ιερού καθώς και το νότιο τύμπανο του εγκάρσιου κλίτους.

Χρονικό των επεμβάσεων

Πρώτο μέλημα του Τεγεατικού Συνδέσμου που συγκροτήθηκε το 1883, ήταν να ασχοληθεί με την ανακατασκευή του βυζαντινού ναού. Εμπνευστής και οραματιστής της ιδέας αυτής ο ιδρυτής του και πρώτος πρόεδρος Λεωνίδα Σβώλος μαζί με τον Γιώργο Λόγγο, μετά από επίμονες προσπάθειες κατάφεραν ναυλοποιήσουν το έργο. Ύστερα καλείται από την Αθήνα ο διάσημος αρχιτέκτονας της εποχής Τσίλλερ με σκοπό την αναστήλωση του ναού ο οποίος προμηθεύτηκε διάφορα δομικά υλικά από τον Πειραιά όπως

(ελαφρόλιθων ,πορσελάνη κ.λ.π) και ολοκλήρωσε το 1888.και τα εγκαίνια του ανακατασκευασμού έγινε το 1889 και αφιερώνεται το μνημείο στην Κοίμηση της Θεοτόκου, το δε εκ δεξιών στον Άγιο Σπυρίδωνα και το αριστερό στη Ζωοδόχο Πηγή. Η προσπάθεια όμως της συντήρησης ,επισκευής και εξοπλισμού συνεχίζεται. Η αγωνία του ιδρυτή του Τεγεατικού Συνδέσμου Λεωνίδα Σβώλου για την συνέχιση της

αξιοποίησης του ναού παροτρύνει τα μέλη να μην υπολογίσουν χρόνο και χρήμα ,να δώσουν μεγάλη προσοχή στη διακόσμηση και γενικά σε όλα τα συμπληρωματικά έργα που θα πλαισιώσουν την αξιοποίηση του βυζαντινού αυτού μνημείου, που το παρομοιάζουν με το ναό της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης.

Το 1917, δηλαδή 29 χρόνια μετά την αναστήλωση του μνημείου, ο τότε πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου ανέθεσαν στον αρχιτέκτονα Μηχανικό Εμμανουήλ Α. Κριεζή την εξέταση των αιτιών της υγρασίας που εμφανίστηκε στις εσωτερικές επιφάνειες του Ναού και την διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπιση τους.

Το διάστημα 1917-1922, όταν πρόεδρος του Τεγεατικού συνδέσμου ήταν ο Κων. Σαββόπουλος έγινε εσωτερική επάλειψη του ναού με ασβέστη, ο οποίος πριν τις εργασίες επισκευής του ήταν διακοσμημένος με τοιχογραφίες, άγνωστο ποιιάς εποχής. Επί προεδρίας του Παν. Β. Σβωλόπουλου (1923-1924) έγιναν εργασίες στη στέγη και στους τρουλλίσκους, όπου τοποθετήθηκε χαλκός προερχόμενος τόσο από την Αγγλία όσο και την Ελλάδα. Επίσης, έγιναν εξωτερικά αρμολογήματα από

τσιμέντο. Το έτος 1927 επί προεδρίας του Θεοφ. Αλεξόπουλου οι παλλιές και σαθρωμένες ξύλινες θύρες του ναού αφαιρέθηκαν και τοποθετήθηκαν νέες σιδερένιες.

Το 1928 αντικαταστάθηκε το εσωτερικό κονίαμα του ναού, το οποίο ήταν σε κακή κατάσταση λόγω της υγρασίας.

Ενώ το 1931 το πρόβλημα παραμένει άλυτο οδηγώντας τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σε εργασίες εσωτερικής επάλειψης με «αποξηραντικό υγρό».

Το 1932 ο ναός επισκευάζεται με την επιμέλεια του μηχανικού Β.Ν. Γεωργούλη.

Η τελευταία αυτή ενέργεια επισκευής του εσωτερικού του ναού ανοίγει το δρόμο στον γνωστό ζωγράφο Αγήνορα Αστεριάδη , στον οποίον ο τεγεατικός Σύνδεσμος ανέθεσε Την εκτέλεση «μέρους της εσωτερικής αγιογραφήσεως και διακοσμήσεως» του μνημείου (1936-1939). Παράλληλα με την τοιχογράφηση του ναού από τον Αστεριάδη, το 1939 κατασκευάζονται σύμφωνα με τα σχέδια του αρχιτέκτονα Ευστάθιου Στίκα :

α) από τον καλλιτέχνη-μαρμαρογλύπτη Νίκο Σκαρή το μαρμάρινο τέμπλο και ο δεσποτικός θρόνος από πεντελικό μάρμαρο ,

β) από την Έλλη Βοίλα , δύο μωσαϊκά έργα (αγιογραφίες) ενσωματωμένα στο τέμπλο

γ) και από τον γνωστό ξυλογλύπτη εκκλησιαστικών επιπλώσεων Θανάση Νομικό τα βημόθυρα της ωραίας πύλης και των πλαϊνών θυρών.

Το 1954 η Υπηρεσία Αναστηλώσεως εκτέλεσε την μελέτη κατασκευής του μαρμαρινού δαπέδου στο μνημείο, το οποίο

εκτελέσθηκε με χρηματοδότηση του Συνδέσμου.

Το 1982 , ο Τεγεατικός Σύνδεσμος ενημέρωσε το Υπουργείο Πολιτισμού ότι ο ναός «παρουσίασε από το 1977 ζημιές στις

αγιογραφίες του και ρήγματα», οι οποίες μάλιστα «επεκτείνονται επικίνδυνα» και ζήτησε την άμεση παρέμβαση των αρμοδίων

υπηρεσιών του ΥΠ.ΠΟ.

Οι εργασίες συντήρησης- ανακατασκευής της στέγης άρχισαν το 1989, από τον ιδιώτη Αρχιτέκτονα Μηχανικό Νικ.Γεωργαντά και τελείωσαν το 1989.

Οι εργασίες που έκαναν είναι:

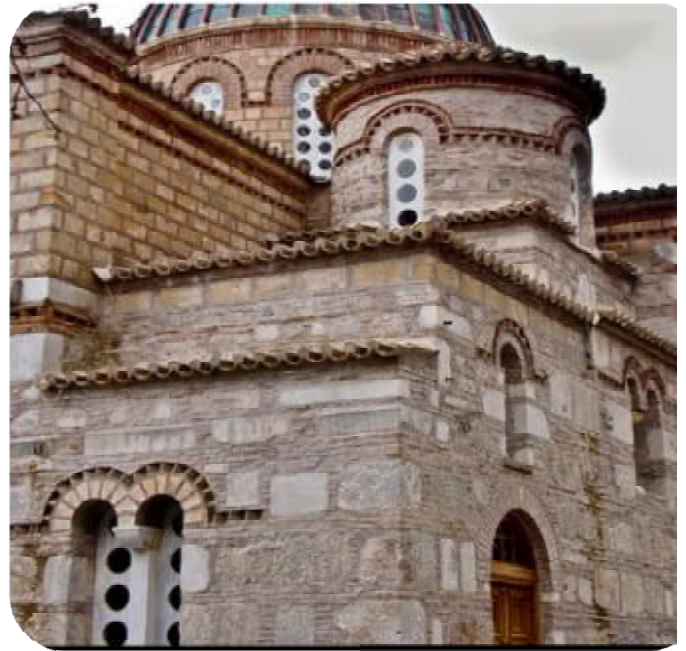
1. Αφαίρεση της παλαιάς επικεράμωσης.
2. Αποκόλληση και απομάκρυνση της παλαιάς χάλκινης επενδύσεως της στέγης.
3. Καθάρισμα των ρηγμάτων των θόλων και των λοιπών επιφανειών .
4. Διάστρωση επί της στέγης ειδικού σκυροδέματος με θαλάσσια άμμο, οπλισμένο με πλέγμα 47×47 χιλ..
5. Διάστρωση στεγανοποιητικού υλικού επί της επιφάνειας του σκυροδέματος.
6. Τοποθέτηση φύλλων χαλκού 1 χιλστ. σε επιλεγμένα τμήματα της στέγης.
7. Επάλειψη με ψυχρά άσφαλτο σε τρεις διακεκριμένες στρώσεις επιφανειών.
8. Επικαιράμωση με βυζαντινά κεραμίδια προελεύσεως Χίου κολυμπητά σε ασβεστοκονίαμα.
9. Αποκόλληση και απομάκρυνση των φθαρμένων καλυπτήριων κεραμιδιών στην επικάλυψη του κεντρικού τρούλλου.
10. Ανακατασκευή βάσεως σταυρού κεντρικού τρούλλου (αφαίρεση φθαρμένων σχιστολιθικών πλακών και τεμαχίων κεραμιδιώνκαι διάστρωση μίγματος ρητίνης με χαλαζιακή άμμο).
11. Καθάρισμα των ρωγμών των στρωτήρων στα κεραμίδια στην επικάλυψη του κεντρικού τρούλλου και πλήρωση αυτών με ρητίνη. Η εργασία επεκτάθηκε στο 60% της επιφάνειας του τρούλλου.
12. Τοποθέτηση νέων, ειδικής παραγγελίας, καλυπτήριων κεράμων στη θέση των φθαρμένων , στο κεντρικό τρούλλο.
13. Συντήρηση καμπαναριού (επισκευή ράχης, κόλλημα κορνίζας, αρμολόγημα) .

Η προαναφερθείσα επισκευή συντέλεσε καθοριστικά στην υπάρχουσα (κακή) κατάσταση του μνημείου , όχι μόνο λόγω των πραγματοποιηθέντων εργασιών αλλά κυρίως λόγω των αποκλίσεων της από την αρχική μελέτη. Χαρακτηριστικά αναφέρονται ότι ποτέ δεν τοποθετήθηκαν υδρορροές για την απορροή των όμβριων υδάτων της στέγης και αντί για την τοποθέτηση ασφαλτόπανου επί της επιφανείας του σκυροδέματος, τοποθετήθηκαν φύλλα χαλκού πάχους 1 χλστ. σε επιλεγμένες θέσεις της στέγης.

Το 1993, δηλαδή 4 μόλις χρόνια μετά την περάτωση της τελευταίας επέμβασης , ο Τεγεατικός Σύνδεσμος ενημέρωσε το ΥΠ.ΠΟ ότι «η προ πενταετίας περίπτωση γενομένη ανακεράμωση του Ναού παρουσιάζει σοβαρή βλάβη , η αποκατάσταση της οποίας δεν επιδέχεται αναβολής» και ότι «μεγάλος αριθμός βυζαντινών κεράμων έχει θραυστεί για άγνωστη προς το παρόν αιτία και ο κίνδυνος εισροής των όμβριων υδάτων είναι άμεσος, με απρόβλεπτες δυσμενείς συνέπειες».

Επίσης το 1999, η 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων με έγγραφό της προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, επεσήμανε, μεταξύ άλλων, ότι «στον βυζαντινό ναό της επισκοπής (Κοίμηση της Θεοτόκου) διαπιστώθηκε αυξημένη συγκέντρωση υγρασίας σε πολλά σημεία του μνημείου με αποτέλεσμα να έχουν απολεπισθεί μεγάλα τμήματα των τοιχογραφιών. Επίσης, επισημάνθηκε ρωγμή στο κλειδί της δυτικής καμάρας και του συνεχόμενου ενισχυτικού τόξου».

Επιπλέον, αξίζει να τονίσουμε την επέμβαση του 1992 κατά την οποία εκτελέστηκε τμηματική επιζωγράφηση των τοιχογραφιών του νάρθηκα από τον αγιογράφο Αλέξανδρο Μπάτα. Οι εργασίες διεκόπηκαν και δεν ολοκληρώθηκαν. Την ίδια χρονιά ο Τεγεατικός Σύνδεσμος προέβη στην μερική αφαίρεση του τσιμέντου στον περιβάλλοντα χώρο της εκκλησίας και στην επίστρωση του χώρου με φυσικές πλάκες και τούβλα.

Παλαιότερες Απεικονίσεις

Η παλαιότερη σχεδιαστική απεικόνιση του ναού της Παλαιάς Επισκοπής, μετά την ανακατασκευή της το 1888, σώζεται στο αρχείο Λαμπάκη.

Το 1933 ο Αναστάσιος Ορλάνδος επισκέφτηκε την Τεγέα για να εκτελέσει ανασκαφή στην ευρύτερη περιοχή . Κατά την διάρκεια της παραμονής του , αποτύπωσε την εκκλησία η οποία αποτελούσε έως και σήμερα την μοναδική γνωστή αρχιτεκτονική τεκμηρίωση της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

